

LBRIS

We know
books

DANTE
ALIGHIERI

Purgatoriul

Traducere din limba italiană de
George Coșbuc

Note și comentarii
Acad. Prof. Alexandru Balaci

CÂNTUL I

*Prehudiu și invocație. Cele patru stele. Cato, paznicul
Purgatorului. Convorbirea cu Virgiliu*

- 1 Lăsând în urm-o mare-așa grozavă,
de-acum spre-a trece ape mult mai bune,
vântrele-ntinde-a duhului meu navă,
- 4 și-ncep de-al doilea regn acum a spune,
în care, spre-a fi demn de cerul sfânt,
umanul spirit scoarța și-o depune.

---

1 Lăsând: De la început se poate observa o deosebire fundamentală între tonalitatea *Purgatorului* și aceea a *Infernului*. Cea de-a doua cantică a *Divinei Comedii* stă sub semnul armoniei și seninătății, spre deosebire de prima, în care sunt predominante accentele și culorile grave și întunecate. Mare grozavă, mare a furtunilor a fost Infernul.

2 Ape: Spre deosebire de apele prime, furtunoase ale Infernului, acestea ale Purgatorului sunt mult mai pacifice, „mai bune“.

3 Navă: De nenumărate ori în *Divina Comedie*, Dante și-a comparat rațiunea cu o corabie care navighează spre dobândirea unui liman de liniște și de seninătate.

4 Regn: Regatul, țărâmul Purgatorului. Spre deosebire de doctorii Bisericii, Dante a creat un Purgatoriu mai poetic și mai senin, care se ridică drept cel mai înalt munte al lumii, într-o insulă înconjurată de apele din emisfera australă. Potrivit simetriei dantești, acest gigantic munte, cel de-al doilea ținut al lumii de dincolo, este împărțit în zece părți, în care sufletele se curăță de păcatele capitale. Pe creasta muntelui se întinde luminosul și înfloritul platou al Paradisului pământesc.

6 Scoarța: Este scoarța, învelișul păcatului de care se dezbracă sufletul. Răscumpărându-și greșelile în Purgatoriu, apoi scaldându-se în apele râului Lete, care străbate grădina Paradisului pământesc, el devine demn de a se înălța la cerurile Paradisului.

7 O, Muze sfinte, căci al vostru sunt,
aci-mi renașteți moarta mea cântare
și-aici puțin ridice-mi al meu cânt

10 Caliope-ajutând cu glasu-i care
izbi-n Pieride-așa ca să nu poată
etern spera, sărmanele,-o iertare.

13 Coloarea dulce de safir ce toată
senina zare-a cerului curat
umplea văzduhul până-n prima roată

16 un farmec dulce-n ochi mi-a revărsat
când fui ieșit la larg din moarta boare
ce și-al meu suflet și-ochii mi-a-ntristat.

7 **O, Muze sfinte:** Am semnalat de multe ori în *Infern* amestecul acesta de elemente sacre și păgâne. Iată un alt exemplu de o asemenea fuziune, și Dante se declară aici („al vostru sunt“) a fi în întregime dăruit muzelor, simbol al Artelor, credincios lor ca poet.

8 **Moarta mea cântare:** Este numită astfel poezia sa de până atunci, versurile *Infernului*, care avuseseră drept argument lumea damnaților, lumea morților fără speranța mântuirii.

10 **Caliope:** Inițial, Dante a invocat toate Muzele, dar el dorește îndeosebi ajutorul Caliopei, muza poeziei epice.

11 **Pieride:** Fiicele regelui tesalian Pieriu care, având o mare încredere în glasurile lor frumoase, au îndrăznit să provoace la întrecere Muzele. Ascultând însă magica voce a Caliopei, și-au dat seama că nu mai pot avea nicio speranță. Biruite, au fost metamorfozate, simbolic, în găște.

13 Urmează o terțină cu totul caracteristică pentru tonalitatea *Purgatoriului*. Versurile sunt străbătute de unde de lumină și de calm, de seninătate și de armonie.

15 **Prima roată:** Orizontul, atât de senin în această dimineață luminoasă de primăvară, în care Dante și Virgiliu au ieșit din prăpastia întunecată a *Infernului*.

17 **Moarta boare:** Este aura, aerul întunecat al *Infernului* care l-a întristat atât de mult pe Dante în cele trei zile ale călătoriei sale de până acum.

19 Iar mândra stea spre-Amor îndemnătoare
facea tot Ostu-n zâmbet să s-alinte
slăbind a Mrenei, ce-o-nsoțea, lucoare.

22 Spre dreapta-ntors apoi, luând aminte,
alt pol, văzui un grup de patru stele,
cel nevăzut decât de-ntâia ginte.

25 Părea și ceru-nveselit de ele;
sărac e Nordu-n văduvia lui
că-n veci nu vede-asemeni flăcărele!

19 **Mândra stea:** Venus, luceafărul dimineții, planeta care, după astrologi, avea o puternică influență asupra sentimentelor de iubire ale oamenilor.

20 **Ostu[ ]:** Răsăritul. Versul dantesc și-a păstrat și în traducere marea sa putere expresivă, luminozitatea.

21 **Mrenei:** Este vorba despre constelația Peștilor. Sensul este acesta: Luceafărul, Venus, eclipsa cu via ei strălucire constelația Peștilor cu care se afla în conjuncție astronomică.

22 **Spre dreapta:** În *Purgatoriul*, Dante va merge mereu spre dreapta, spre deosebire de *Infern*, unde călătoria s-a desfășurat mereu spre stânga. Întoarcerea sa spre dreapta este ca un simbol al dorinței sale de mai bine.

23 **Alt pol:** Este polul antarctic, Polul Sud.

23 **Patru stele:** Este clar că aceste patru stele simbolizează pentru Dante cele patru virtuți cardinale: Prudența, Dreptatea, Tăria și Cumpătarea. Numeroși comentatori au văzut în această constelație alegorică, imaginată de Dante, grupul stelar al Crucii Sudului. Ei nu au însă dreptate, pentru că, în *Evl Mediu*, această constelație era cunoscută și deci afirmația din versul care urmează, „nevăzut decât de-ntâia ginte“, n-ar mai fi valabilă.

24 **'Ntâia ginte:** Primii oameni, Adam și Eva.

25-27 Terțina întărește interpretarea alegorică a celor patru stele. Dante deplânge Nordul, emisfera boreală (emisfera noastră), că este lipsit de strălucirea unor asemenea stele, care sunt tot atâtea virtuți.

- 28 Sătul de-a lor privire-apoi când fui,
și-un pic spre-alt pol privii, spre partea-n care
pierise Caru-acum, un moș văzui
- 31 stând singur lângă mine, și de-atare
respect prin toate-i demn, cum unui tată
nicicând nu-i datorește-un fiu, mai mare.
- 34 Avea o barbă lungă și-nspicată
cu alb, asemeni pletelor, și-avea
pe piept o dublă viț-a lor scăpată,
- 37 iar fața-i de lumină i-o umplea
din patru stele sfinte-a lor lucoare,
părând că soarele stă-n fața mea.
- 40 – „Voi ce sunteți? Din veșnica-nchisoare
de ce fugiți pe negrul râu în sus?“ –
a zis mișcând a feței-onestă floare.

29 **Alt pol:** Este Polul Nord, polul arctic, de pe al cărui firmament constelația Ursei Mari (Carului Mare) nu apune niciodată.

30 **Un moș:** Este paznicul Purgatoriului, Cato din Utica (n. 95, m. 46 î.e.n.), luptător al libertății; pentru a nu cădea în mâinile lui Cezar, s-a sinucis. Îndeosebi în Evul Mediu, Cato Uticensis a fost considerat ca un înalt exemplu de virtuți cetățenești. Iată motivul pentru care Dante, care-l admira mult, l-a făcut, deși Cato era păgân și sinucigaș, paznicul ținutului Purgatoriului, unde sufletele aspiră și ele spre libertate, spre eliberarea din grelele cătușe ale păcatelor.

34 **Avea o barbă:** S-a făcut de multe ori comparația între Caron, luntrașul Acheronului, râul infernal, și Cato, paznicul Purgatoriului, pentru a se arăta diversitatea cu care Dante știe să portretizeze.

37 **Iar fața:** Razele celor patru stele alegorice luminează fața lui Cato asemenea puternicei străluciri a soarelui.

40 **Voi ce sunteți?:** Cato crede că cei doi poeți sunt damnați care au fugit din închisoarea eternă a Infernului, urcând „negrul râu“, fluviul Cocit descris în Cântul XXXIV al primei cantice.

42 **Onestă floare:** Este cam ciudată, forțată, desigur, de rimă, traducerea lui Coșbuc, a italienească *oneste piume*. Onesta floare

- 43 – „Ce faci-avurăți? Cine v-a condus
ieșind din hăul nopții-ntunecate
ce-n veci pe-a morții văi osând-a pus?
- 46 Astfel sunt legile din Iad călcate?
Ori poate-o lege nouă-n cer s-a dat,
să-mi între-n peșteri duhuri condamnate?“
- 49 Virgil acu-nceput-a să mă-ndemne
smerit și-n față și-n genunchi să fiu,
și-mi da prin ochi, prin mâini și vorbe, semne.
- 52 Răspunse-apoi: – „Eu nu de sine-mi viu.
Din cer o Doamn-a scoborât să-mi facă
rugarea ca-nsoțind s-ajut pe-un viu.

este barba, semn de cinste, care împodobește obrajii lui Cato. De fapt, există și un vechi sens popular al cuvântului „floare“, care înseamnă „culoare“.

46 **Astfel sunt:** Versul final al inscripției de pe poarta Infernului (*Lasciate ogni speranza, voi ch'entrate*) preceduia cea mai aspră lege infernală: smulgerea speranței și condamnarea veșnică la chinuri. De aceea, Cato este nedumerit și dorește să afle dacă asemenea legi eterne au putut fi distruse, el crezând mereu că Dante și Virgiliu sunt doi damnați evadați din Infern.

48 **Peșteri:** Este vorba despre Purgatoriu. Cuvântul italian e *grotta* și el a avut o vreme sensul de povârniș. Cuvintele „să-mi“ ni-l arată pe Cato ca pe un paznic al Purgatoriului.

49 Cu mare grabă, Virgiliu îl îndeamnă pe Dante să îngenuncheze în fața lui Cato, drept semn de mare respect.

52 Ne amintim cât de aspru răspundea în Infern Virgiliu demonilor. Lui Cato îi răspunde într-un fel deosebit, reverențios.

53 **Doamn[ă]:** Beatrice.

54 **Un viu:** Dante. Cu multă modestie rezumă astfel Virgiliu întreaga sa operă de călăuză.

55 Aceasta este starea-ne. Dar dacă
voința-ți e să știi mai multe tu,
nimic nu poate-a mea negând să-ți tacă.

58 El ultima sa noapte n-o văzu,
ci-atât de-aproape-i fu, prin el, nebunul,
încât s-o vadă foarte-aproape-i fu.

61 Deci fui, și numai adevărul spunu-l,
trimis să-l scap, ca nu de tot să cază,
și-alt drum n-avui decât acesta unul.

64 Făcui pe-ntregul neam pierdut să-l vază,
și vreau să vadă și poporul pus
ce-aici se curăță sub sfânta-ți pază.

67 Ar fi prea lung să-ți spui cum l-am condus
de-a te vedea și-a te-auzi pe tine,
puterea asta dată mi-e de sus.

70 Să-ți placă deci a te-nvoi că vine.
El caută libertatea, scumpul dar,
cum cel ce-i moare ei o știe bine,

58 **Ultima noapte:** A morții (trupului). Așadar, Dante este viu. Dar a fost aproape de moarte (de data aceasta a sufletului) prin „nebulina“ lui. Aluzie la îndelunga rătăcire a lui Dante în pădurea păcate-
lor pe pământ, în timpul grabei lui crize spirituale din *il traviamento*.

64 Într-un singur vers, Virgiliu sintetizează întreaga lor călătorie prin Infern, cu toate peripecțiile ei.

66 Expresia lui Cato, „să-mi între-n peșteri“ (v. 48), l-a făcut pe Virgiliu să înțeleagă misiunea de paznic al Purgatoriului pe care o îndeplinește Cato.

69 **De sus:** Din cer a coborât virtutea care l-a ajutat pe Virgiliu să întreprindă nobila sa misiune de călăuză până aici, în fața lui Cato.

71 **Libertatea:** Versuri magnifice închinat libertății și luptei pentru ea, dusă până la moarte, așa cum a făcut Cato.

73 și-o știi, căci pentru ea nu-ți fuse-amar
murind s-arunci în Utica vestmântul
ce-n marea zi luci-va-n multu-i har.

76 Acesta-i viu, n-a rupt deci legământul
etern; nici eu, căci nu sunt în căznire,
ci-n Limbul sunt, din care-ți roagă sfântul

79 tău spirit Marcia, plină de-umilire
în ochii-onești, și-acum de-a ta s-o ții:
te-ndură deci de noi pe-a ei iubire,

82 să-ți trec a tale șapte-mpărății;
și-am să-i aduc a ta recunoștință
de crezi că-i demn prin Iad numit să fii.“

74 **Vestmântul:** Corpul lui Cato care în „marea zi“ (a Judecății de Apoi) va străluci cu o lumină nouă, fiind primit între dreptfericiții cerului.

76 **Legământul:** Virgiliu răspunde mai departe la întrebările lui Cato, arătând că ei n-au violat legile Infernului, Dante fiind viu, iar el însuși fiind așezat în Limb, zonă în lumea de dincolo care nu aparține Infernului.

79 **Marcia:** Este soția lui Cato, a cărei supremă dorință a fost ca să i se scrie pe mormânt *Catonis Marcia*, Marcia lui Caton, simbol al fidelității și al marii ei iubiri.

81 **Pe-a ei iubire:** Îl roagă pe Cato ca, în numele iubirii Marciei, să le îlesnească călătoria în Purgatoriu. Este interesant de subliniat arta oratorică pe care a dezvoltat-o Virgiliu, însumând o serie de argumente capabile să-l înduplece pe Cato, anume faptul că nu sunt damnați, că deci n-au înfrânt legile Infernului, amintirea morții pentru libertate a lui Cato, dragostea Marciei etc. Rugăciunea aceasta a avut uneori un caracter de ușoară lingușire. Dar Cato a observat toate aceste nuanțe și îi va răspunde lui Virgiliu printr-un delicat reproș.

85 — „Fu Marcia, cât timp avui ființă,
vederii mele drag-așa, firește,
încât îi împlineam orice dorință.

88 Ci-acum că peste râul rău trăiește,
nu pot s-o mai ascult, căci mi s-a scris,
când scos eu fui, o lege ce m-oprește.

91 Dar dac-o Doamnă sfântă te-a trimis,
cum zici, n-aștept ochi dulci să mă convingă,
destul îmi e să spui că Ea mi-a zis.

94 Deci mergi și fă-l pe-acesta să se-ncingă
cu neted jonc și spală-i fața bine
ca orice pat-a ei de-acum s-o stingă,

97 căci nici c-un fel de nor nu se cuvine,
în ochii săi, să-ntâmpine pe solul
ce-i primul serv al cetelor divine.

92 **Ochi dulci:** Nu era nevoie de atâtea argumente și dulci lin-
gușiri pentru a-l convinge pe Cato, de vreme ce această călă-
torie era voită de Beatrice.

94 **Deci mergi:** Cato a acceptat rugăciunea lui Virgiliu și îi dă
sfaturi prețioase pentru a ajuta la desăvârșirea călătoriei prin
Purgatoriu.

95 **Jonc:** Papură. Planta aceasta simbolizează umilința aceluia
care se pocăiește.

96 **Orice pat[ă]:** Urmele traversării Infernului, orice urmă
de fum și de lacrimi. Nu se cuvine a începe ascensiunea
Purgatoriului având chiar cea mai mică umbră a amintirii
păcatului.

98 **Solul:** Este vorba despre primul înger care le va apărea
curând în față celor doi poeți.

100 Acestui munte-un șes îi face-ocolul,
pe jos, pe unde marea-l înălbește,
și mult trestiiș produce-n el nămolul.

103 Căci nicio plant-acolo nu trăiește
din câte-au trunchi lemnos sau poartă foi,
căci nu se-ndoaie-n valul ce-o lovește.

106 Dar nu-mi veniți din nou pe-aici, apoi.
Dar soarele ce iese-o să vă-nspire
ce drum pe deal mai lesne-ar fi de voi.“

109 Și-apoi pieri. Eu, gata de pornire,
nimic zicând, lângă poet mersei
și-n ochii lui fixai a mea privire.

112 Iar el: — „Urmează, fiule, pașii mei!
De-aici ne-ntoarcem, căci de-aici declină
câmpia-n jos spre marginile ei“.

115 Amurgu-nvins de-a zorilor lumină
pirea fugind, așa că-n depărtare
vedeam și marea cea de tremur plină.

107 **Soarele:** Soarele care este gata să răsară va arăta calea de
urmat pentru cel mai ușor urcuș.

109 **Și-apoi pieri:** Chiar și în traducere simțim rapiditatea,
neașteptatul plecării lui Cato.

111 **Fixai:** Ca totdeauna, Dante discipolul privește atent, cu
recunoștință și interes, în ochii maestrului pentru a afla răs-
puns și îndrumare.

115 **Amurgu[1]:** Una dintre cele mai frumoase terține ale *Divinei*
Comedii, miracol al expresiei lui Dante, maestru al descrierii natu-
rii: „amurgul“ definește lumina crepusculară care precedă zorile

- 118 Pe-un câmp pustiu mergeam ca omul care
câtând pierdutu-i drum, până ce nu-i
ajuns la el, degeaba drumu-i pare.
- 121 Când furăm și-ntr-un loc, în umbra cui
cu soarele se luptă multa rouă
căci prea puțin o scade-arșița lui,
- 124 ușor își puse palmele-amândouă
Virgil pe iarba fragedă; eu, însă,
știind ce vrea lucrarea lui cea nouă,
- 127 spre dânsu-ntinsei fața mea cea plânsă,
și-atunci îmi apăru culoarea vie
ce-n Iad îmi fuse-atâta vreme stânsă.
- 130 Venim apoi la marea cea pustie
ce-n veci plutind pe ape-i nu văzu
vrun om ce-apoi și-ntoarcerea s-o știe.

și apariția soarelui. „Tremurul“ valurilor mării sub lumina îndepărtată a răsăritului.

119 **Câtând:** Notație foarte precisă care arată cum omul rătăcit este neliniștit și îi pare că merge în zadar până nu a ieșit la drumul cel bun.

122 O altă notație de deosebit realism în această luptă dintre rouă și soarele care nu este încă destul de puternic pentru a o evapora.

126 **Lucrarea lui:** Înțelegând ce vrea să facă Virgiliu, Dante îi întinde obraji înlăcrimați și este spălat de fumul și de lacrimile pe care Infernul i le provocase, fața lui recăpătând culoarea naturală a vieții.

132 **Vrun om:** Această mare, din care se înalță până la ceruri muntele Purgatoriului, nu mai fusese străbătută de nicio altă navă în afară de aceea a lui Ulise (cf. *Infernul*, XXVI, v. 141). Dar el nu se mai putuse întoarce, scufundându-se în apele ei.

- 133 Mă-ncinse-aici cum altuia-i plăcu,
și ce minune! 'Ndată ce-și culese
umila plantă, ea din nou crescă
- 136 deodată-n locul de-unde mi-o rupsese.

133 **Altuia:** Clato.

135 **Din nou crescă:** Simbol al reînnoirii perpetue a virtuților.